

Издөнүүчү Халилова Турдугүл Ташполотовнанын «Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери» деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши боюнча И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) жана психология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн уюштурулган Д Д.13.18.580 диссертациялык кеңешинин эксперттик комиссиясынын мүчөсү, педагогика илимдеринин доктору, профессор К.Д. Добаевдин

БҮТҮМҮ

Эксперт К.Д. Добаев издөнүүчү Халилова Турдугүл Ташполотовнанын «Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери» аттуу темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча жазылган кандидаттык диссертациялык ишин карап чыгып, диссертация тууралуу төмөндөгүлөрдү ырастайт.

1. Диссертациялык кеңешке диссертация л арды кароого кабыл алуу укугу берилген адистикке дал келиши

Издөнүүчү Халилова Турдугүл Ташполотовнанын «Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери» деген темадагы диссертациялык иши Д 13.18.580 диссертациялык кеңешинин профилине туура келет.

Диссертациялык иште 13.00.02- окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистигинин паспортуна ылайык мектептерде жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери боюнча теориялык жана методикалык изилдөөлөр жүргүзүлгөн.

Изилдөөнүн максаты: Кыргыз тили менен кыргыз адабиятын интеграциялап окутууда сунуш кылынган методдорду, иштелип чыккан сабактын үлгүлөрүн практикада текшерип көрүп орто мектептердин жогорку класстарына сунуш кылуу.

Изилдөөнүн милдеттери:

Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутууда мугалимдердин компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүүдө мугалимдер кандай теориялык жана практикалык маалыматтарга муктаж экендигин аныктоо;

окуучуларда компетенттүүлүктөрдү камтыган ык-жолдорду, формаларды, түрлөрдү, техникалык каражаттарды колдонуу мүмкүнчүлүктөрүн, суроо-талаптарын аныктоо.

Диссертациялык иштин объектиси – жалпы билим берүүчү орто мектептердин жана гимназиялардын жогорку класстарында кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуудагы дидактикалык негиздери.

Изилдөөнүн методдору: Баарлашуу, аңгемелешүү, сабактарга катышуу, талдоо, анкеталык суроолорго жооп алуу, сабактын үлгүлөрүн иштеп чыгып, алар менен кошулуп сабак өтүү, жазуу иштерин, тексттерге талдоо жүргүзүү, тест алуу, окуучулар менен аңгемелешүү.

2. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу: Азыркы коомдогу эң көйгөйлүү маселелердин бири билим сапатын жогорулатуу болуп эсептелинет. Ошондуктан предметтерди интеграциялоо аркылуу окуучуларды окууга тартуу, кызыктыруу, алардын мектепке, окууга болгон максаттарын өзгөртүү актуалдуу маселе катары каралат. Интеграциялап окутуунун ыкмалары кеңири жайылып келе жатканы менен, предметтерди туура интеграциялап, интеграциялоодо эмнелерди эске алуу менен сабак өтүүгө боло тургандыгы берилген.

3. Изилдөөнүн жаңылыгы жана теориялык баалуулугу

Предметтерди интеграциялоо аркылуу мугалимдердин да, окуучулардын да компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу боюнча дагы өркүндөтүү, изденүү керектиги такталды.

Окуучулардын предметтерди интеграциялоодогу жеке жана жалпы түшүнүктөрү аныкталды, окуучулардын интеграциялап окутууга кызыкдар болушу.

Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялоонун алгылыктуу жана натыйжалуу методдору аныкталды.

Интеграциялап окутууга арналган жаңы концепцияларды иштеп чыгууга мүмкүнчүлүк түзүү, техникаларды пайдалана билүүгө үйрөнүү.

4. Иштин жыйынтык-корутундуларынын негиздүүлүгү жана ишенимдүүлүгүнүн деңгээли.

Биринчи жыйынтык. Орто мектептердин жогорку класстарында кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялоодо окуучуларга жана мугалимдерге коюлган дидактикалык талаптар илимий негизде аныкталгандыгы;

Экинчи жыйынтык. Орто мектептердин жогорку класстарында кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутууда көркөм чыгармалардагы каармандар аркылуу аларды тарбиялоого боло тургандыгы көрсөтүлгөндүгүндө;

Үчүнчү жыйынтык. Орто мектептердин жогорку класстарында кыргыз тилин башка предметтер менен интеграциялап окутууда схемалардын, талиңалардын берилгендигинде;

Төртүнчү жыйынтык. Интеграциялап окутууда сунушталган методикалык ыкмалар, жолдору, түрлөрү эксперимент жүргүзүү аркылуу текшерилип, аныктыгы, тууралыгы далилденгендигинде.

5. Изденүүчү чыгарган илимий жыйынтыктардын (жоболордун) жана корутунду-тыянактардын жаңылык деңгээли.

1-жыйынтык. Жаңы. Орто мектептердин жана гимназиялардын жогорку класстарында кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап өтүүдөгү дидактикалык негиздери аныкталып, жаңы концепсиялардын иштелип чыккандыгында;

2-жыйынтык. Жаңы. Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуу процессинде окуучулардын өз алдынча иштөөсүн, изилдөөчүлүк, чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өркүндөтүүгө багытталган;

3-жыйынтык. Жаңы. Жогорку класстардын окуучуларына кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун максат, мазмундары аныкталып, алардын бири-бирине дал келтирилип, биргеликте каралышы илимий жаңылык болуп эсептелинет.

6. Иштин теориялык жана практикалык милдеттеринин чечилишинен алынган жыйынтыктардын багытын баалоо.

Изденүүчү Халилова Турдугүл Ташполотовнанын «Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери» аттуу темадагы диссертациясынын мазмуну азыркы мезгилдеги педагогиканын түйүндүү маселелеринин бири болгон компетенттүүлүктү калыптандыруу багытында окутууда орто мектептердин жогорку класстарынын окуучуларынын өз алдынча иштөөсүн, изилдөөчүлүк, чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн уюштуруунун педагогикалык шарттарын жакшыртууну өзүнө камтыйт.

Алынган жыйынтыктар бири - бири менен байланыштуу, практикалык такталган теориялык жоболордо калыпка салынган.

Диссертацияда аталган маселе боюнча ички биримдике ээ болгон бир катар жаңы илимий жыйынтыктарды, жоболорду камтып турат. Бул, албетте, автордун педагогика илимине кошкон жеке салымы болуп эсептелинет.

7. Алынган жыйынтыктардын практикалык баалуулугу: Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуу орто мектептердин жогорку класстарында окутуунун сапатын жакшыртууга кызмат кылат, мектептерде окутууну интеграциялоонун негизинде өркүндөтүүнүн теориялык жана практикалык зарыл маселелеринин чечилиши, окуу программасынын

негизинде, сабактын үлгүлөрүнүн иштелип чыгышы, аларды практикада колдонууга жарактуулугу менен бааланат.

Илимий жаңылыктары менен практикалык баалуулуктары боюнча эксперимент жүргүзүүдөн алынган жыйынтыктар теориялык-методикалык жана практикалык колдонмолук жактан негиздүү, ишеничтүү, алгылыктуу.

8.Диссертациялык иштин негизги жоболорунун, жыйынтыктарынын жана натыйжаларынын жарыялангандыгын тастыктоо. Иштин негизги мазмуну изденүүчүнүн төмөнкү эмгектеринде чагылдырылган:

1. Халилова Т.Т. Сабактарды интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери [Текст] / Т.Т. Халилова //Эл агартуу. –2013. –№5-6. –9-12-бб.
2. Халилова Т.Т. Интеграцияланган сабак [Текст] / Т.Т. Халилова //БГУ жарчысы. – 2017. – №1(39). – 105-108-бб.
3. Халилова Т.Т. Кыргыз тилин интеграциялап окутууга арналган эмгектер жөнүндө сөз [Текст] / Т.Т. Халилова //БГУ жарчысы. – 2017.– №1(39). – 111-115-бб.
4. Халилова Т.Т. Кыргыз тилин интеграциялоо жолу менен окутуу[Текст] / Т.Т. Халилова // БГУ жарчысы. – 2018.– №3(45). – 298-302-бб.
5. Халилова Т.Т. Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун айрым маселелери [Текст] / Т.Т. Халилова //Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. –2019.–№9. –162-167-бб.
6. Халилова Т.Т. Интеграциялап окутуунун ык-жолдор менен каражаттары [Текст] / Т.Т. Халилова //Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. –2019.–№9. –172-177-бб.
7. Халилова Т.Т. Дидактические требования при интеграции кыргызского языка и кыргызской литературы [Текст] / Т.Т. Халилова / /Наука, техника и образование.– Иваново: Проблемы науки, 2019. – №8(61). – С. 45-48
8. Халилова Т.Т. Дидактические основы интеграционного обучения кыргызскому языку и кыргызской литературе [Текст] / Т.Т. Халилова // Наука, техника и образование .– Иваново: Проблемы науки, 2019. – №8(61). – С. 49-52.
9. Халилова Т. Т. Интеграционное обучение кыргызскому языку в кыргызской литературе [Текст] / Т.Т. Халилова // Бюллетень науки и практики. – Нижневартовск: Наука и практика, 2019. – Т.5. №12. – С. 442-449.
10. Халилова Т. Т. Пути развития интеграционного обучения кыргызского языка с кыргызской литературой [Текст] / Т.Т. Халилова // Бюллетень науки и практики. – Нижневартовск: Наука и практика, 2019. – Т.5. №12. – С. 450-457.

9. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Авторефераттын мазмуну диссертациялык иштин мазмунуна дал келет. Автореферат кыргыз жана орус тилдеринде чыгарылган, резюмеси кыргыз, орус жана англис тилдеринде берилген.

10. Жетектөөчү мекемени, расмий оппоненттерди дайындоо жөнүндөгү сунуштун негиздүүлүгү. Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы жетектөөчү мекеме катары Жалал-Абад мамлекеттик университетинин Башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы, Педагогика жана психология кафедраларын сунуштайт. Аталган кафедрада сунушталган илимдин тармагы боюнча илимдин докторлору, кандидаттары: Сакиева С.С. - п.и.д., профессор 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты), Токтогулов С.- п.и.д. 13.00.01- жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы, Найманбаев А.М. - п.и.д. 13.00.01- жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы, Ураимов К.М. - п.и.к., Эшиев Ж.М.- п.и.к., Эшиев А.М.- п.и.к., Калдаров Ы.А. - п.и.к., доцент, Рыскулова Г.У - п.и.к., Тажибаева Ж.К. - п.и.к., Халдарова Ы.А.- п.и.к., доцент, Ажыкулов С.М.- п.и.к. ж.б. эмгектенишет.

Эксперттик комиссия расмий оппоненттер катары төмөнкү адистерди сунуш кылат:

Биринчи расмий оппонент катары кыргыз тилин жана адабиятын окутуунун теориясы менен практикасы боюнча адис, педагогика илимдеринин доктору, профессор С.Т. Батаканованы сунуш кылат (13.00.02).

Анын эмгектери:

1. Мектепте көркөм чыгармаларды талдоонун илимий-педагогикалык негиздери: Монография. -Б.: Кут Бер, 2010. - 286 б.
- 2.Драмалык чыгармаларды окутуунун технологиясы: Монография. -Б.: Кут бер, 2013. - 296 б.
3. Адабиятты окутуунун усулдары менен ыкмалары: Окуу-методикалык колдонмо. -Б.: Кут бер, 2013.-53б.
4. Көркөмчыгармаларды талдоого окуучулардын кабыл алуусун даярдоо: Окуу-методикалык колдонмо. -Б.: Кут бер, 2014. - 326.
- 5.Көркөм чыгармаларды окутуунун методикасы: Монография. Кут бер, 2014. - 415 б.
- 6.Адабиятты окутуунун методикасы. -Б., 2018. - 530 б.

Экинчи расмий оппонент катары кыргыз адабиятын окутуунун теориясы менен практикасы боюнча адис, педагогика илимдеринин кандидаты, доцент Т. А. Асанакуновту сунуш кылат (13.00.02).

Анын эмгектери:

1. Азыркы кыргыз тилиндеги сөз түркүмдөрүнүн өнүгүш тарыхы боюнча таблицалар (авторлош).-Б.: Шам, 2005.-150 б.;
2. Орус класстарында кыргыз тилин жөндөмөлөрүн үйрөтүү аркылуу окуучулардын кебин өстүрүү жолдору. Методикалык колдонмо. -Б.: 2006.-50 б.;
3. Кыргыз тилиндеги жөндөмөлөрдү үйрөтүүнүн илимий -методикалык негиздери: Методикалык колдонмо. -Б.: 2007.-55 б.;
4. Кыргыз тилин өзгө тил катары окутуу методикасынын айрым маселелери: Методикалык колдонмо. -Б.: 2010.-83 б.(авторлош);
5. Жөндөмөлөрдү окутуу. Методикалык колдонмо. -Б.: 2010.-60 б.;
6. Окуучулардын оозеки кебин өстүрүү. -Б.: 2013.-252 б.

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) жана психология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн уюштурулган Д 13.18.580 диссертациялык кеңешине 13.00.02 -окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган Халилова Түрдүгүл Ташполотовнанын «Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери» аттуу темада жазылган диссертациялык ишин коргоого сунуш кылабыз .

Эксперттик комиссиянын мүчөсү,
педагогика илимдеринин доктору,
профессор:

К.Д. Добаев

*Дата приёма
заклада 28.02.2020
У. сир.*

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети
Кол тамгасын тастыктаймын
Подпись заверяю

